

MAGYAR KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA

MKIK - GVI

GAZDASÁG- ÉS VÁLLALKOZÁSELEMZÉSI KHT

**Az árfolyamsáv kiszélesítésének hatása az exportáló
vállalatok jövedelmezőségére**

**(Az MKIK-GVI és a megyei kamarák kérdőíves vállalati
felmérése alapján)**

Írta: Palócz Éva

2001. július

MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézet
1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 6-8. V.em. 522.
T: 474-5131
F: 474-5129
gvi@gvi.hu

A elemzés teljes terjedelemben megtalálható a
www.gvi.hu honlapon

A felmérés készítésében részt vettek:

A vállalati kikérdezés lebonyolítása: *megyei kamarák*

Az adatok számítástechnikai feldolgozása: *Vidor Péter*

Az ábrákat *Juhász Rita* (MKIK GVI) készítette

Az árfolyamsáv kiszélesítésének hatása az exportáló vállalatok jövedelmezőségére Összefoglaló

Az MKIK-GVI és a regionális kamarák által 2001. júniusában készített gyorsfelmérés annak a kérdésnek a megválaszolását célozta, hogy van-e az exportálóknak lehetőségük, és ha igen, mekkora részüknek kivédeni az export jövedelmezőségének a drasztikus csökkenését. A felmérés egyik fontos célja volt annak megállapítása, hogy mely vállalatcsoportok, ágazatok, tevékenységek tekinthetők a leginkább veszélyeztetettnek a forint erősödése következtében. Ezzel azt a célt is szolgálni kívántuk, hogy háttér-információkat nyújtsunk a vállalati szektor érintettségéről azokhoz a támogatási intézkedésekhez, amelyeket a kormány - az első vállalati reakciókat tapasztalva - kilátásba helyezett.

A felmérésben több mint 500 vállalat vett részt, ezek közül 448 volt az olyan értékelhető kérdőív, amelyet olyan vállalat küldött vissza, amelyik rendelkezett exporttal és/vagy importtal és a kérdések nagy részére választ adott.

A minta túlnyomó részét (90,6%-ot) képviselő feldolgozó ipari cégek 2000-ben összesen 324 milliárd forintnyi (1,15 md \$) exportot bonyolítottak le, ami **a teljes külkereskedelmi termékexport 4%-a**.

1. A mintában szereplő vállalatok több mint fele nyilatkozott úgy, hogy az exporton elért jövedelem nem éri el a 10%-ot. Ez az általuk 2000-ben lebonyolított export pontosan 60%-át tette ki. *A kikérdezés által érintett export 60%-a tehát a forint 10%-nál nagyobb árfolyam-emelkedése mellett veszteségessé válik.* Az export 26%-át lebonyolító vállalatok jeleztek 10-15% közötti nyereséget az exporton, s az exportnak csupán 9,5%-a valósult meg 15% feletti nyereségráta mellett.
2. Az árfolyamváltozás által leginkább érintett vállalati kör, amely 10% alatti export-nyereségrátával dolgozik, s egyúttal nettó exportőr; **és az export teljes értékesítésének nagyobbik részét teszi ki a mintánkban szereplő teljes kivitel kb. egyharmadát képviseli.**

A felmérésben szereplő vállalatok exportjának tehát körülbelül az egyharmada tekinthető a leginkább veszélyeztetettnek, amennyiben a forint kb. 10%-os felértékelődése hosszabb távon fennmarad.

3. A vállalatok válaszainak tanúsága szerint a legrosszabb a helyzet az *élelmiszeriparban*, a *textiliparban* és a *gépiparban* alakulhat ki. Az **élelmiszer-feldolgozó** vállalatok helyzetét az is nehezíti, hogy esetükben alacsony az importalapanyagok aránya. Az ágazatban az exportnak majdnem az egésze (95,4%-a) 10% alatti nyereség mellett valósul meg. A **textil-bőripari** cégek körében is elenyésző a nettó importőr vállalatok aránya, túlnyomó részük bér munkát végez, amin nagyon alacsony nyereség képződik.
4. A bér munkát végzők nem csak a textiliparban, hanem más ágazatokban (élelmiszeripar, gépipar) is a legrosszabb helyzetben vannak. Nagy a veszélye annak, hogy ez a tevékenység tömegesen megszűnik, ami rövid távon súlyos foglalkoztatási következményekkel járhat.

5. A felmérés is igazolta azt a feltételezést, hogy a exportáló kisebb vállalatokat a forint árfolyamának erősödése kedvezőtlenebbül érinti, mint a nagyokat, mivel többnyire kevesebb védekezési lehetőségük van, mint a diverzifikáltabb tevékenységgel rendelkező nagyvállalatoknak. Mindazonáltal az adatok elemzése arra is felhívta a figyelmet, hogy *korántsem csak a kisexportöröket érintő problémáról van szó*. A mintában szereplő, 1 milliárd forint feletti exporttal rendelkező 142 vállalat 60%-a szintén 10% alatti nyereségről számolt be az exportban. Esetükben valószínűleg nem kell bezárással vagy az export megszüntetésével számolni, a jövedelmezőség csökkenése azonban a fejlesztési-beruházási tervek elhalasztásával járhat, amint azt több cég is jelezte.
6. A fentiek alapján a felmérés egyik fontos következtetése, hogy az árfolyam-erősödés következményeinek kezelése korántsem csak politikai vagy társadalmi, hanem súlyos *gazdasági kérdés*. Az exportáló nagyvállalatok számottevően csökkenő jövedelmezősége következtében ugyanis a már egyébként is csökkenő ütemű gazdasági növekedés számottevő csökkenésével kell számolni.

Erre az is felhívja a figyelmet, hogy a vállalatok jelentős része termelési költségeit oly módon próbálja meg csökkenteni, hogy hazai beszállítóit importtal váltja fel. A forint hirtelen erősödésének a kedvezőtlen értékesítési hatásai tehát nem csak a közvetlenül exportra termelőket érintheti, hanem átterjedhet a nekik beszállítókra, s egész termelési vertikumokra is.

Az árfolyamsáv kiszélesítésének hatása az exportáló vállalatok jövedelmezőségére

(Az MKIK-GVI és a megyei kamarák kérdőíves vállalati felmérése alapján)

2001. május 4-én a Magyar Nemzeti Bank megváltoztatta az 1995. márciusa óta fennálló árfolyamrendszert: a forint árfolyamának $\pm 2,25\%$ -os lebegtetési sávját $\pm 15\%$ -ra szélesítette ki.

A lépést a jegybank két alapvető – egymással is összefüggő - céllal indokolta:

1. Növelni a jegybank monetáris politikájának mozgásterét

Az elmúlt 6 évben ugyanis a forint árfolyama szinte rátapadt a sáv erős szélére, s csak nagyon kivételes helyzetben modult el onnan. Az árfolyam tehát praktikusán egy fix árfolyamrendszerhez hasonlóan viselkedett, úgy, hogy a fix árfolyam az intervenciós sávközépnél $2,25\%$ -kal magasabban rögzült.

A gyakorlatilag fix árfolyam mellett a jegybank nemcsak árfolyampolitikai eszközökkel nem rendelkezett, hanem a kamatok alakításában is kötve volt, mivel a kamatok emelése a spekulációs tőkebeáramlás növeléséhez vezetett volna, ami tetemes sterilizációs költséggel jár.

Kevésbé kiszámítható árfolyamok mellett viszont a jegybanknak nagyobb szabadsága van a kamatok alakításában, mivel a spekulációs tőkebefektetőknek - elvileg - jelentős (összesen 30% -nyi) árfolyamkockázattal kell számolniuk.

2. Csökkenteni a belföldi áremelkedés ütemét

Az a tény, hogy a forint az elmúlt években szinte mindvégig a sáv erős szélén tartózkodott, azt jelezte, hogy a forint folyamatosan felértékelési nyomásnak volt kitéve. Várható volt tehát, hogy a sáv kiszélesítését követően a forint tovább erősödik, ami antiinflációs hatást fejt ki azáltal, hogy az importtermékek olcsóbbá válnak. Az MNB jórészt az erősebb forint inflációcsökkentő hatására alapozza az ez év decemberére szóló $7,5$, illetve a 2002 decemberére előrejelzett $4,2\%$ -os éves árindex-előrejelzését.

A forint erősödésének előre bekalkulált hatása volt az export jövedelmezőségének a csökkenése. Az egyértelmű volt, hogy az exportra a sávszélesítés kedvezőtlenül hat, az azonban nem volt előre látható, hogy ez a kedvezőtlen hatás az exportőrök mely csoportját milyen mértékben érinti. *Sajnos, ismereteink szerint ilyen kalkuláció a sávszélesítés előtt nem is készült*, csupán annyi történt, hogy az MNB feltételezte, hogy az exportőrök nagy része a forintban mért exportbevételek csökkenését a hatékonyságnövelési tartalékok kihasználásával ki tudja majd gazdálkodni.

A 2001. júniusában készült gyorsfelmérésünk pontosan a fenti kérdés megválaszolását célozta: van-e az exportálóknak lehetőségük, és ha igen, mekkora részüknek kivédeni (túlélni) az export jövedelmezőségének a drasztikus csökkenését. Nem állítjuk, hogy a kérdésre pontos választ tudunk adni, mindenesetre a felmérés egyik fontos céljának tekintettük, hogy megállapítsuk, mely vállalatcsoportok, ágazatok, tevékenységek tekinthetők a leginkább

veszélyeztetettnek a forint erősödése következtében. Ezzel azt a célt is szolgálni kívántuk, hogy háttér-információkat nyújtsunk a vállalati szektor érintettségéről azokhoz a támogatási intézkedésekhez, amelyeket a kormány - az első vállalati reakciókat tapasztalva - kilátásba helyezett.

Az alábbiakban csak a felmérés eredményeinek gyors értékeléséből adódó legfontosabb következtetéseket adjuk közre. A kapott adatok azonban további hasznos tapasztalatok leszűrésére is alkalmat nyújtanak, ezeket a későbbiekben elemezzük.

1. A felmérés

A felmérést 2001. júniusában a regionális kamarák bonyolították le, az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézete szervezte, s az eredmények informatika feldolgozását és elemzését is az intézet végezte.

Kétségtelen, hogy a vállalati kikérdezésre éppen azokban a napokban került sor, amikor a forint árfolyama a legmagasabb volt: nemegyszer a 12%-ot is meghaladta a sávközéphez képest, azaz a május előtti állapothoz viszonyítva mintegy 10%-ot erősödött. A kikérdezés tehát akkor zajlott, amikor a vállalatok egyrészt még sokszerűen élték meg az árfolyam hirtelen erősödését, s ráadásul az emelkedés mértéke a legnagyobb volt. Azóta a forint némileg gyengült, bár az elemzés írásakor ismét közelít a 10%-hoz a sávközéphez képest.

Az export árbevétel 2000. évi adatai a vállalati mintában

1. táblázat

Ágazat	Export millió forintban	Az export a vállalatok összes értékesítésének a %-ában	Export millió \$-ban	Megosztás
Feldolgozó ipar	324 139	50,5	1 149	90,6
Élelmiszer ipar	56 400	32,8	200	15,8
Textil- és bőripar	36 186	64,7	128	10,1
Fa- és papíripar	12 964	45,8	46	3,6
Vegyipar	52 861	44,1	187	14,8
Fémipar	46 548	47,1	165	13,0
Gép- és járműipar	119 181	71,3	422	33,3
Építőipar	1 784	15,4	6	0,5
Üzleti és humánszolgáltatás	648	36,0	2	0,2
Szállítás, posta és távközlés	4 929	10,8	17	1,4
Idegenforgalom*	1 406	62,7	5	0,4
Egyéb	24 858	32,6	88	6,9
Összesen	357 765	45,9	1 268	100,0

*) Az idegenforgalomban exportnak tekintettük a külföldieknek devizában nyújtott szolgáltatásokat

Ez a tény azonban a felmérés érvényességén nem változtat, hiszen a kérdések túlnyomó része objektív gazdasági mutatókra, s nem a vállalatok pillanatnyi véleményére vonatkozott (a kérdőívet a 2. melléklet tartalmazza). Némi szubjektív elemet csak az utolsó kérdés tartalmazott, amely azt tudakolta, hogy a különböző

választható opciók közül a vállalat milyen lépéssel próbál védekezni a kedvezőtlen árfolyamhatás ellen.

A felmérésben több mint 500 vállalat vett részt, ezek közül 448 volt az olyan értékelhető kérdőív, amelyet olyan vállalat küldött vissza, amelyik rendelkezett exporttal és/vagy importtal és a kérdések nagy részére választ adott. A nem érintett vállalatok válaszait figyelmen kívül hagytuk a feldolgozásban.

A minta túlnyomó részét (90,6%-ot) a feldolgozó ipari cégek képviselték, a választ adó feldolgozó ipari vállalatok 2000-ben összesen 324 milliárd forintnyi (1,15 md \$) exportot bonyolítottak le, ami **a teljes külkereskedelmi termékexport 4%-a**. 2001-re tervezett exportjuk legalább 380 milliárd forint volt, illetve ennél valószínűleg lényegesen több, mivel erre a kérdésre igen sokan nem válaszoltak, így csak a tervezett exportot megjelölők választát tudtuk figyelembe venni. Megkérdeztünk építőipari és szolgáltató cégeket is, hiszen az árfolyam változása őket is érinti. Mindazonáltal számuk és részarányuk is alacsony a mintában.

A minta összetételének részletes leírása az 1. mellékletben található. Annyit érdemes megjegyezni, hogy noha a minta nem reprezentatív abban az értelemben, hogy a különböző ágazatok, illetve a vállalati méret szerinti csoportok nem *pontosan* az exportban betöltött részarányuk szerint vannak képviselve, a minta megoszlása nagyban közelíti a tényleges arányokat, ezért eredeti összetételükben is alkalmasak megalapozott következtetések levonására.

Noha a minta majdnem reprezentatívnak tekinthető a különböző ismérvek (méret, ágazat) szerinti megoszlás szerint, ugyanez nem mondható el az exportban és az importban való (nettó) érintettségéről. A kérdőívet visszaküldő feldolgozó ipari vállalatok ugyanis összességükben nettó exportörök: exportjuk 2000-ben (324 milliárd forint) lényegesen, 2,22-szeresen meghaladta közvetlen áruimportjukét (146 milliárd forint), miközben az egész gazdaság nettó áruimportör volt. 2000-ben a külkereskedelmi mérlegben a nemzetgazdasági szintű export 28, az import 32 milliárd dollárt tett ki¹. Ha azonban az importból levesszük a magánháztartások és az államháztartás fogyasztási célú importját, ami szakértői becslések szerint a teljes import kb. egynegyedét képviseli, akkor kb. 24 milliárdos vállalati termelői felhasználású importot kapunk.

A nettó termékexport összehasonlítása a mintában és a nemzetgazdaságban

2. táblázat

	A minta	Nemzetgazdaság	Korr. nemzetgazd*
Export (millió \$)	1 148	28 000	28 000
Import (millió \$)	517	32 000	24 000
Export/import	2,219	0,875	1,167

*) a korrekció keretében az importból levontuk a nem vállalati termelő felhasználásra kerülő import becsült részét. Természetesen a fogyasztási célú importot is vállalat, nevezetesen:

¹ A szolgáltató vállalatok szolgáltatásexportját a folyó fizetési mérleg tartalmazza, ez azonban nem olyan részletes, hogy az összehasonlítást a termék-forgalomhoz hasonlóan el tudjuk végezni. Ezért a nem-iparvállalatok exportját és importját e kalkulációban figyelmen kívül hagytuk.

kereskedelmi vállalat importálja, az importár csökkenése azonban ebben az esetben nem a vállalat, hanem a fogyasztó nyeresége, amennyiben a kereskedő az árcsökkenést érvényesíti a belföldi eladási árakban.

A fent elvégzett korrekció ellenére igaz, hogy a mintában a nettó exportőr vállalatok túlreprezentáltak. Mint a 2. táblázatból látható a mintában szereplő vállalatok majdnem kétszer olyan mértékben nettó exportőrök, mint a vállalati szektor egésze. Ez minden valószínűség szerint azzal - a kérdőívezés gyakorlatában rendszeresen előforduló - helyzettel magyarázható, hogy a kedvezőtlenül érintett vállalatok nagyon arányban küldik vissza a kérdőíveket, mint a nem, vagy kedvezően érintett cégek. S különösen indokolt ez ebben a vállalatokat ilyen elementárisan érintő kérdésben.

A fenti eltérés ellenére azt gondoljuk, hogy a felmérés és annak mintája korrektül tükrözi nem csak az exportáló vállalatok helyzetét, hanem a vállalkozó iszektor egészét is.

2. Az export jövedelmezősége

A forint erősödésével kapcsolatos hatások legfontosabb kérdése, hogy a vállalati jövedelmezőség rövid távon mennyire bírja el a forintban mért exportbevételek csökkenését, illetve közép távon milyen hatásokkal jár (fejlesztések, beruházások szempontjából) a vállalatok különböző csoportjaiban.

A kérdőív egyik legfontosabb kérdése azért az volt, hogy mekkora a vállalat exporton (illetve bér munkán) elért nyereséghányada. 3 válaszlehetőség között lehetett választani: **1)** 10% alatt, **2)** 10-15% **3)** 15% feletti.

Figyelemre méltó, hogy a mintában szereplő vállalatok több mint fele nyilatkozott úgy, hogy az exporton elért jövedelem nem éri el a 10%-ot. Ez az általuk 2000-ben lebonyolított export pontosan 60%-át tette ki. **A kikérdezés által érintett export 60%-a tehát 10%-nál nagyobb árfolyam-emelkedés mellett kifejezetten veszteségessé válik².**

Az export 26%-át lebonyolító vállalatok jeleztek 10-15% közötti nyereséget az exporton, s az exportnak csupán 9,5%-a valósult meg 15% feletti nyereségráta mellett.

A következőkben azt vizsgáltuk, hogy az exporton 10% alatti nyereséget elérő vállalatoknak egyrészt **1)** mekkora része *nettó* exportőr, másrészt, **2)** mekkora része az, amelyik termelésének nagyobb részét exportálja, s csak kisebb részét értékesíti a hazai piacon. Ami az **első** szempontot illeti, azok a vállalatok, amelyek többet importálnak, mint exportálnak, az árfolyam-változás által ekkor is kedvezően érintettek, ha az exporton elért nyereségük alacsony. Ezek a vállalatok ugyanis többet takarítanak meg az importon, mint amekkora veszteséget szenvednek az exporton.

A **második** szempont azért lényeges, mert azok a vállalatok, amelyek az export mellett a belföldi piacon **is** értékesítenek, tehát több lábbon állnak, elméletileg

² Ennek a megállapításnak az érvényességét egyáltalán nem torzítja az a helyzet, hogy a mintában nagyobb a nettó exportőrök aránya, mint a gazdaság egészében

kevésbé egyoldalúan vannak kitéve a forintban mért exportáruk változásának. Természetesen ez nem jelenti, hogy ezek helyzete sokkal kedvezőbb lenne, hiszen az import olcsóbbodásával a hazai árverseny is erősödik, ez a hatás azonban közvettebb és kissé tompítottabb, mint a túlnyomórészt, vagy kizárólag exportra termelő vállalatok esetében.

A számítást, amelynek eredményeit a 3. táblázat tartalmazza, két verzióra is elkészítettük: azokra a vállalatokra, amelyek termelésük több mint **felét**, és azokra, amelyek több mint **kétharmadát** exportálják.

Mint a 3. táblázatból látható, az árfolyamváltozás által leginkább érintett vállalati kör, amely

? ? 10% alatti export-nyereségrátával dolgozik,

? ? s egyúttal nettó exportőr;

? ? és az export értékesítésének nagyobbik részét teszi ki

a mintánkban szereplő teljes kivitel kb. egyharmadát képviseli.

A 10%-nál alacsonyabb export-nyereséget elérő vállalatok által lebonyolított export mutatói

3. táblázat

Leválogatási szempont	Az érintett <i>export</i> részaránya a teljes exportban %-ban	Az érintett <i>munkaerő</i> aránya az összes foglalkoztatott %-ában
A 10% nyereség alatti vállalatok exportja összesen	59,8	61,1
ebből		
nettó exportőrök exportja	53,6	48,5
export részaránya nagyobb 50%-nál	40,0	29,8
export részaránya nagyobb 66%-nál	30,9	20,8
nettó exportőr és 50%-nál magasabb export-részarány	36,0	27,0
nettó exportőr és 66%-nál magasabb export-részarány	28,6	20,0

A felmérésben szereplő vállalatok exportjának tehát körülbelül az egyharmada tekinthető a leginkább veszélyeztetettnek amennyiben a forint kb. 10%-os felértékelődése hosszabb távon fennmarad. Az érintett munkaerő pedig a mintában szereplő vállalatok teljes foglalkoztatotti létszámának a 20-25%-át teszi ki.

Ha figyelembe vesszük azt a fent leírt tény, hogy a mintában szereplő vállalatok a gazdaság egészéhez képest kb. kétszeresen nettó exportőri pozícióban vannak, akkor az a következtetés adódik, hogy a **nemzetgazdaságra vetítve az export kb. 15-20%-a az, amelyik közvetlenül veszélyben van.** Ez persze nem jelenti azt, hogy az exportáló vállalati szektor többi része sértetlenül kiheverheti az árfolyamhatást, hiszen a jövedelmezőség csökkenése középtávon ebben a vállalati körben is visszavetheti a normális gazdálkodást: a fejlesztési-beruházási tevékenység mérséklődéséhez vezethet.

A veszélyeztetettség mértéke természetesen nem azonos az egyes ágazatokban és vállalati méretcsoportok szerint sem.

2. Ágazati különbségek

A vállalatok válaszainak tanúsága szerint a legrosszabb a helyzet az *élelmiszeriparban*, a *textiliparban* és a *gépiparban* alakulhat ki.

Az **élelmiszer**-feldolgozó vállalatok helyzetét az is nehezíti, hogy esetükben alacsony az importalapanyagok aránya: a mintában 1 vállalat kivételével valamennyi élelmiszer-feldolgozó *nettó exportőr* volt. Ezek a vállalatok tehát az import olcsóbbodásának az előnyéből egyáltalán nem részesülnek, a belföldi felvásárlási árak lenyomásának esélyét pedig kétségesnek látják (bár volt olyan vállalat, amely ezt tartotta az egyetlen megoldási lehetőségnek).

Az élelmiszeripari ágazatban az átlagosnál lényegesen legmagasabb a 10% alatti export-nyereséghányaddal dolgozó **vállalatok számszerű** aránya (70,4%) (4.b. táblázat). Ami pedig az export **értékét** illeti, a mintánkban szereplő élelmiszer-ipari exportnak a vállalatok száma alapján mértnél is magasabb aránya, majdnem az egésze (95,4%-a) 10% alatti nyereség mellett valósul meg (4.a. táblázat). Ebben az ágazatban tehát a jelentős exportot lebonyolító nagyvállalatok rosszabb helyzetben vannak, mint a kisebb cégek, noha az ágazatok többségére éppen ennek a fordítottja jellemző.

Az export jövedelmezőségének százalékos megoszlása az egyes ágazatokban (az export értéke alapján)

4.a. táblázat

	Élelmiszer ipar	Textil- és bőripar	Fa- és papíripar	Vegyipar	Fémipar	Gép- és járműipar	Egyéb	Összesen
10% alatt	95,4	53,4	39,8	47,0	65,3	73,9	30,6	64,4
10-15%	4,6	20,2	48,2	24,8	23,5	25,0	67,5	26,0
15% felett		26,4	12,0	28,2	11,1	1,1	2,0	9,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Az export jövedelmezőségének százalékos megoszlása az egyes ágazatokban (a vállalatok száma alapján)

4.b. táblázat

	Élelmiszer ipar	Textil- és bőripar	Fa- és papíripar	Vegyipar	Fémipar	Gép- és járműipar	Egyéb	Összesen
10% alatt	70,4	80,9	45,5	41,5	52,5	67,7	55,4	61,1
10-15%	25,9	10,3	45,5	39,0	38,8	28,0	30,8	29,5
15% felett	3,7	8,8	9,1	19,5	8,8	4,3	13,8	9,3
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A **textil-bőripari** cégek körében is elenyésző a nettó importőr vállalatok aránya, túlnyomó részük bérmunkát végez, amin nagyon alacsony nyereség képződik. *Számukat* tekintve a vállalatok ebben az ágazatban számoltak be a legmagasabb

arányban (80,9%) 10% alatti export-jövedelmezőségről. Az export értékét nézve azonban lényegesen alacsonyabb ez az arány, mindössze 53,4%, ami azt jelzi, hogy ebben az ágazatban csak a kisvállalatok vannak különösen rossz helyzetben. A nagyvállalatok esetében az átlagosnál magasabb a 10% feletti, és jóval magasabb a 15%-os nyereséghányadról beszámoló aránya. Ennek oka az, hogy néhány (számszerint 6), jelentős exportot lebonyolító textilipari vállalat igen kedvező export-jövedelmezőségről számolt be. A vállalatok többsége azonban meglehetősen rossz helyzetet jelzett. A textiliparban tehát - az élelmiszeriparral ellentétben - a nagyvállalatoknak az ágazat átlagánál kedvezőbb export-jövedelmezősége erősen felfelé húzza az átlagot

Kifejezetten kedvezőtlen helyzetről számoltak be a **gépipari** cégek. A vállalatok több mint kétharmada jelzett 10% alatti export-nyereségrátát, s az ezekhez a vállalatokhoz tartozó tényleges export alapján a veszélyeztetett kör még nagyobb, a teljes gépipari kivitel majdnem 74%-a. A vállalatok száma és exportja szerint mért jövedelmezőség-megoszlás tehát nem tér el egymástól lényegesen, ami azt jelzi, hogy nincs számottevő különbség a különböző méretű vállalatok helyzete között. Különösen kedvezőtlen helyzetről a gépipari **bérmunkát** végző cégek számoltak be, igaz, ezek száma a mintában alacsony.

3. Kisvállalat-nagyvállalat

A felmérés alapján véve igazolta azt a feltevést, hogy a kisvállalkozásokat a forint erősödése kedvezőtlenebbül érinti, mint a nagyokat, bizonyos mértékig azonban árnyalta is ezt az állítást.

A vállalatok nettó exportőri pozíciója a nettó árbevétel emelkedésével párhuzamosan egyre inkább csökken (3.1. ábra). A 100 millió forintos exportbevétel alatti kisebb vállalatok még túlnyomó részben nettó exportőrök, az 5 milliárd forint feletti exportot lebonyolítók csoportjában viszont már majdnem 20%-ot tesz ki a nettó importőr vállalatok aránya. Ez a tény már önmagában is kedvezőbb helyzetet jelez a nagyobb vállalatok körében

Ami pedig az exporton elért átlagos nyereséghányadot illeti, másként viselkednek a *nettó összes árbevétel* szerint, illetve az *exportárbevétel* szerint mért vállalati méretkategóriák (2.1 és 2.2. ábra a 2. mellékeltben). Ha a nettó árbevétel szerint vizsgáljuk az export nyereségességét, akkor éppen a várakozásokkal ellentétes képet kapunk: a kisvállalatoknál az átlagosnál kisebb, a nagyvállalati körben pedig az átlagosnál lényegesen nagyobb az alacsony (10% alatti) nyereségről beszámoló aránya.

Ettől eltérő az *exportárbevétel* alapján mért vállalati méretkategóriák szerinti sorrend (2.2. ábra), s végül is témánk szempontjából ez fontosabb. A 15% feletti exportnyereséggel dolgozó vállalatok aránya szinte egyenesvonalúan emelkedik az exportárbevétel növekedésével.

A kisvállalatok hátrányát növeli, hogy jóval kisebb arányban rendelkeznek **devizaadóssággal**, mint a nagyvállalatok (jelentős részük semmilyen hitellel nem rendelkezik). Aki ugyanis a sávszélesítés előtt devizában denominált hitelt vett fel, jelentős árelőnyhöz jutott az árfolyam erősödése következtében, hiszen most

kevesebb forintért tudja megvásárolni a hitelek kamatának, törlesztő-részletének fizetéséhez szükséges devizát.. Ebből az előnyből a kisvállalatok jóval kisebb mértékben részesednek.(2. melléklet 2.8. ábra).

A különböző **tulajdoni hányadú** vállalatok között az export jövedelmezősége és egyéb mutatók terén a felmérésben nem mutatkozott lényeges különbség. A devizaadósság tekintetében azonban markáns eltérés látszik a külföldi és a belföldi tulajdonú vállalatok között. Mint a 2.7 ábrából kiolvasható, a 100%-ban külföldi tulajdonú vállalatok között több mint kétszer olyan magas a devizaadóssággal rendelkező cégek aránya (70%), mint a teljes mértékben hazai tulajdonúak körében (29%).

4. Az árfolyam-ingadozások kivédésének eszközei

A vállalatok számszerint 57%-a ismeri a határidős devizaügyletek árfolyamkockázat-mérséklő szerepét. Az export értékében mérve ugyanez a megoszlás úgy változik, hogy az export 85%-a olyan vállalatok keretében zajlik le, amelyben ismerik a határidős devizaügyletek jelentőségét, s csupán 15% olyanban, ahol nem ismerik. Ez az eltérés abból fakad, hogy a nagyobb volumenű exportot lebonyolító nagyvállalatok körében – érthetően – ismertebb ez a konstrukció.

Jóval kevesebb azonban azon vállalatok aránya, amelyek alkalmazzák is ezt az eszközt: szám szerint a cégek mindössze 12%-a, az export értéke szerint az export 30%-a jut olyan cégekre, amelyek kötöttek már ilyen ügyletet.

Mindez érthető is, hiszen a vállalatoknak eddig – a kiszámítható árfolyamok körülményei között - nem igazán volt szükségük határidős devizaügyletet kötésére. A magyar exportörök árfolyamkockázata eddig egyedül a külföldi devizák keresztárfolyamainak változására korlátozódott, ez azonban elsősorban a nagyobb volumenű, illetve a későbbi fizetési határidővel járó ügyleteknél volt fontos.

A kisvállalatok kisebb összegű exportszerződéseinek árfolyamkockázat elleni védelmét azonban nem csak a védelem szükségességének az eddigi hiánya korlátozta, hanem a határidős ügyletek kötésének viszonylag magas állandó költségei is. Az árfolyam hektikus változásai elleni védelem most már szükségessé vált, a magas költségek azonban továbbra is akadályozzák a kisebb volumenű exportot lebonyolító cégeket, hogy a határidős piacra lépjenek. A brókerek nem is igen állnak szóba a csupán néhány kontraktust kötő ügyfelekkel, vagy ha igen, akkor gyakran az összegtől függetlenül megállapított magas díj miatt nem éri meg kisösszegű megbízásokat adni.

5. Megoldások

Arra a kérdésre, hogy a vállalatok a jelenlegi helyzetben milyen megoldásokat látnak esélyesnek a jövedelmezőség fenntartására, 6 lehetséges választ jelöltünk meg, és egy "egyéb" nyitott választ lehetőséget.

A vállalatok legnagyobb számban 2 opciót jelöltek meg: megkísérlik exportárait emelni, illetve költségeiket csökkenteni. Sokan azonban mindkét megoldás esélyét igen kétségesnek ítélték. A vállalatok mintegy 10%-a jegyezte meg, hogy ebben az évben már nincs lehetősége a *szerződéses exportár* megváltoztatására. Lehetséges, sőt valószínű, hogy ennél magasabb az ilyen helyzet aránya, csak nem mindegyik

vállalat fűzte hozzá a válaszhoz ezt a megjegyzést. A bér munkát végzők szinte egyöntetűen azt jelezték, hogy semmi esély nincs a bér munkadíj emelésére, mivel a kelet-európai konkurrencia óriási, s a tevékenység szinte napok alatt átvihető egy másik országba. A textilipari bér munkát végzők körében kivétel nélkül ez volt az álláspont.

Ami pedig a *termelési költségek csökkentését* illeti, több vállalat ezt az opciót azzal a megjegyzéssel választotta, hogy költségeit oly módon próbálja meg csökkenteni, hogy hazai beszállítóit importtal váltja fel. *Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy a forint hirtelen erősödésének a kedvezőtlen értékesítési hatásai nem csak a közvetlenül exportra termelőket érinti, hanem feltehetőleg áttérjed a nekik beszállítóira is.*

A harmadik helyen a *hitelfelvétel* választása állt, ezt az opciót a különböző méretkategóriába tartozó vállalatok egyforma arányban választották, ami azt jelzi, hogy a mintában szereplő, exporttal rendelkező vállalatok már eléggé jelentősek ahhoz, hogy banki hitelhez jussanak.

Sem az export belföldi piacra való áttelése, sem a termelés csökkentése nem tűnik megoldási érdemi lehetőségnek a vállalatok számára. A termelés csökkentésének említése szinte egyáltalán nem fordult elő az árfolyamváltozás által leginkább érintett ágazatban, a textiliparban. Ez azonban nem azt jelenti, hogy az ágazat vállalatai erre az opcióra nem gondolnak: ellenkezőleg, a cégek jelentős része az "egyéb" válaszok között a bezárást, a termelés megszüntetését és az elbocsátásokat jelölte meg, mint lehetséges megoldást. Ez legnagyobb mértékben a *bér munkát végző* vállalatokra volt jellemző, s nem is csak a textiliparban, hanem az élelmiszer- és a gépkiparban is.

Számos cég a nehézségeket a fejlesztések, beruházások elhalasztásával próbálja megoldani, ami különösen aggasztó az amúgysem magas és alig emelkedő beruházási aktivitás mellett..

KÉRDŐÍV

a forintfelértékelődés hatásáról

(valamennyi adatot bizalmasan kezelünk, s semmilyen egyéb célra nem használunk fel)

- 1 **Ágazat:** (TEÁOR)
- 2 **Külföldi tulajdoni hányad:** %,
- 3 **Foglalkoztatott létszám (2001. jan.1.):** fő
- 4 **A cég alapításának éve..... Mióta exportál.....óta**
- 5 **A cég nettó árbevétele 2000-ben:.....Ft**
Ennek megoszlása: exportárbevétel%
belföldi értékesítés árbevétele%
Idegenforgalmi cégnél **exportnak** számítanak – az eredménykimutatástól eltérő módon - a beutazó külföldieknek nyújtott szolgáltatások
Exporton belül: saját anyagos export.....%
anyagmentes bér munka export.....%
- 6 **Közvetlen importjának értéke 2000-ben.....ft**
- 7 **Ha van közvetlen re-exportja, ennek értéke 2000-ben.....ft**
Ha a re-export mind az export (5. pont) mind az import (6.pont) összegében szerepelt
- 8 **2001-ben tervezett exportja.....ft (sávszélesítés előtti árfolyamon)**
- 9 **Az exporton (bér munkán) elért átlagos nyereséghányad**
1 *kisebb mint 10%* 2 *10-15%* 3 *nagyobb mint 15%*

- 10 Főbb exporttermékei:(1)..... (2)..... (3).....(TEÁOR)
- 11 Exporttermékeit értékesíti-e belföldön is 1 igen.....2 nem
- 12 2001-ben tervezett import értéke:.....ft (sávszélesítés előtti árfolyamon)
- 13 Devizában fennálló adóssága 1 van.....2 nincs
- 14 Ha van devizaadóssága, ennek összege
 1 kisebb félévi exportbevételénél
 2 6-12 havi exportbevételének felel meg
 3 több mint 1 évi exportbevételével egyenlő
- 15 Ismeri-e a határidős devizaügyletek árfolyamkockázatot mérséklő szerepét?
 1 igen 2 nem
- 16 Ha igen, kötött-e már ilyen ügyletet a múltban? 1 igen 2 nem
- 17 Szeretné-e megismerni a határidős devizaügyletek alkalmazásának technikáját
 1 igen 2 nem
- 18 Az alábbiak közül melyik megoldás(ok)ra lát lehetőséget, amennyiben a forint az év hátralévő részében ilyen erős marad, vagy akár tovább erősödik?
 1 Megpróbálja exportárait emelni
 2 Hitelt vesz fel átmeneti likviditási gondjai enyhítésére
 3 Megkísérli exporttermékei egy részét a belföldi piacon értékesíteni
 4 Csökkenti termelését
 5 Átalakítja termelési szerkezetét a belföldi értékesítés javára
 6 Megkísérli termelési költségeit tovább csökkenteni
 7 Egyéb, éspedig.....

- 19 Kívánja-e, hogy a felmérés eredményéről értesítsük? 1 igen 2 nem

Vállalkozás neve:.....

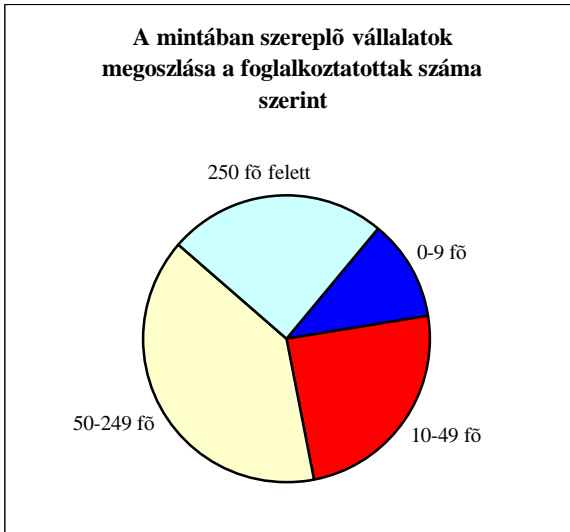
Címe :

E-mail

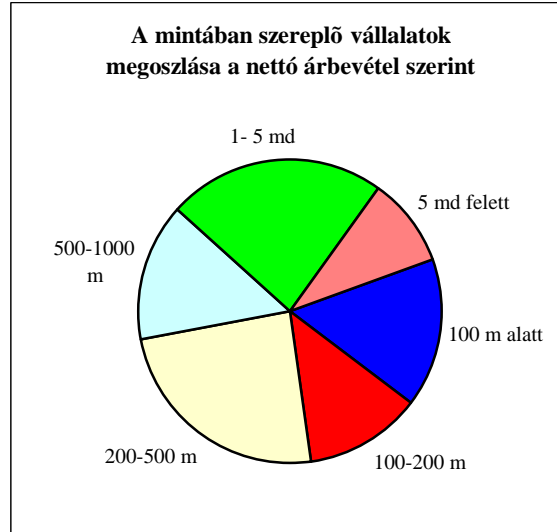
A kérdőívet visszaküldheti levélben, faxon, esetleg e-mailen.

Ha a kérdőív kitöltésével, vagy általában a témával kapcsolatban bármilyen kérdése lenne, kérjük, forduljon a megyei kamarábanhoz vagy az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézetében Dr. Palócz Évához tel: (1) 474-51-31 fax: (1) 474-51-29, mail: palocz@gvi.hu.

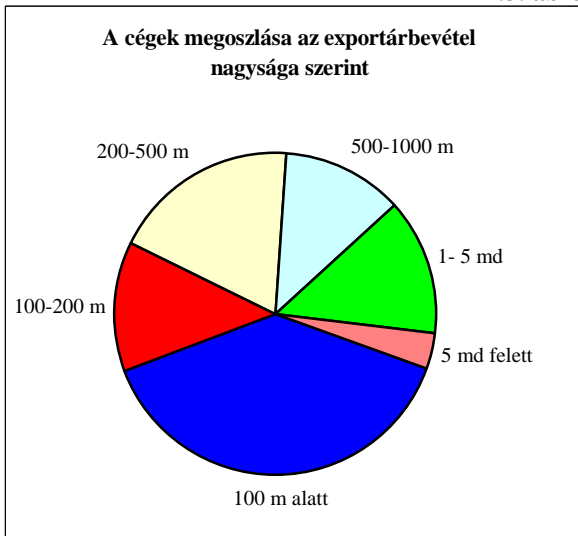
1.1. ábra

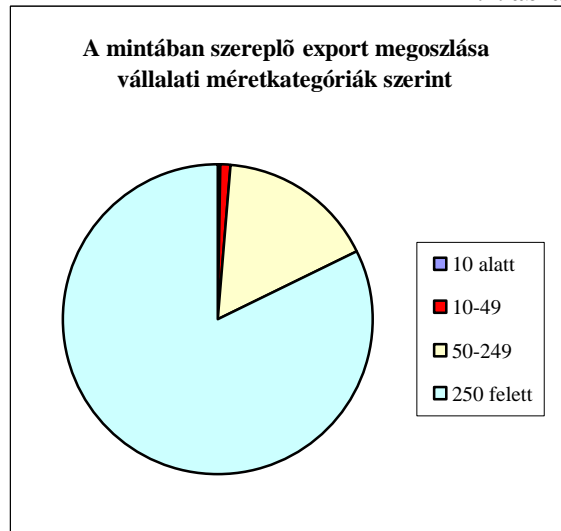
1.2. ábra

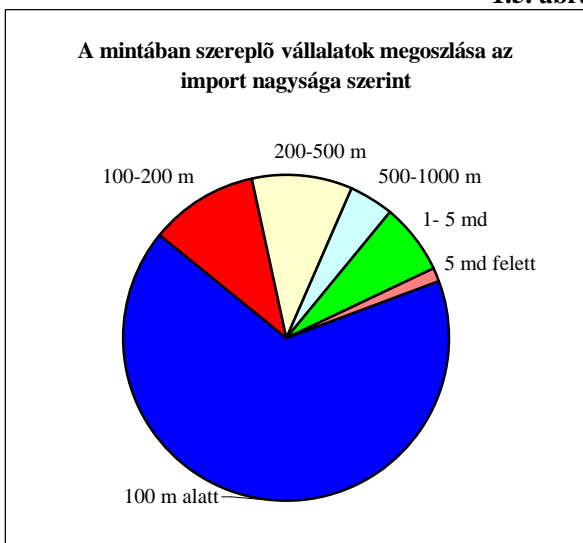
1.3. ábra

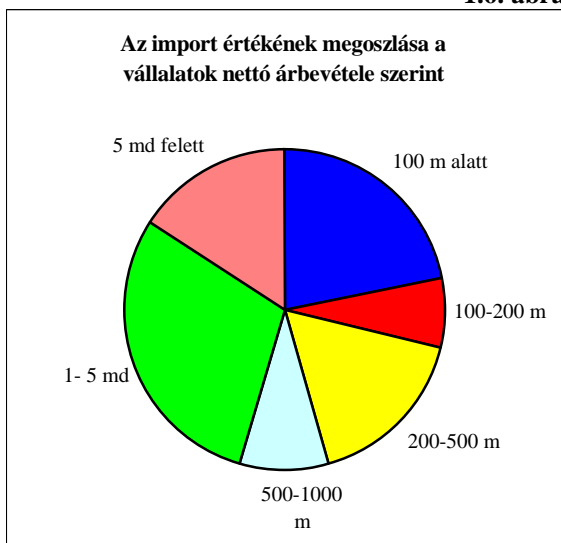
1.4. ábra

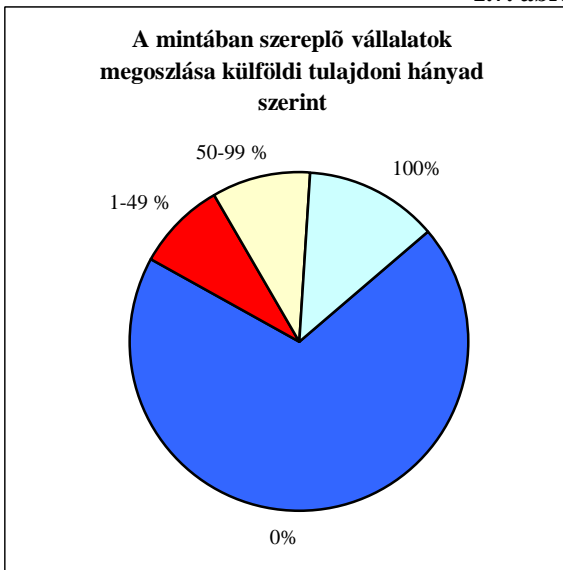
1.5. ábra

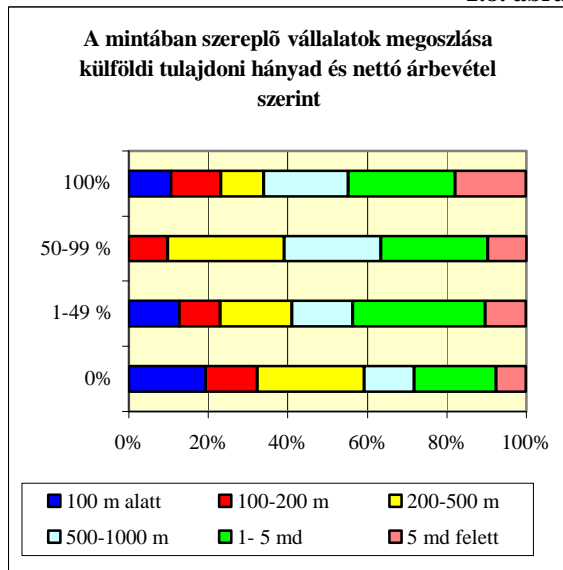
1.6. ábra

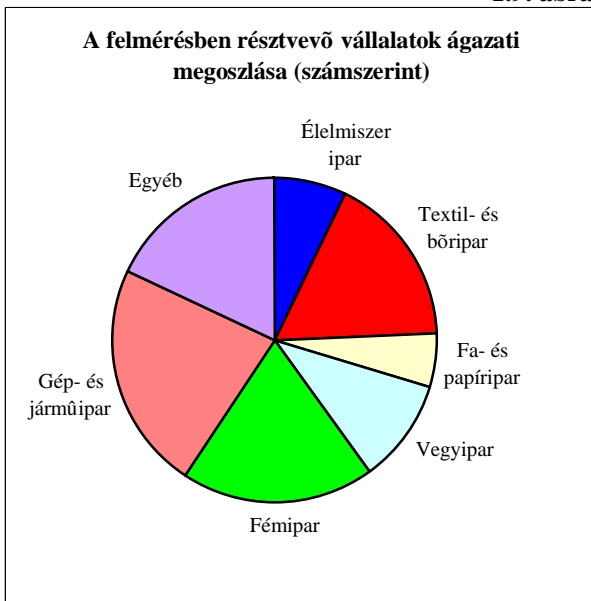
1.7. ábra

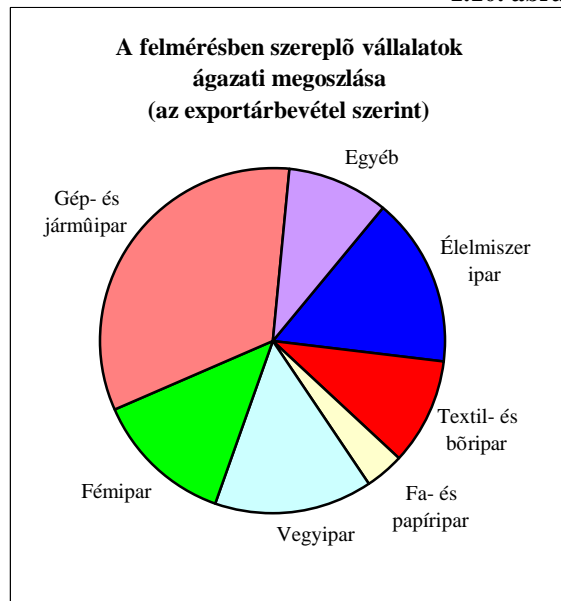
1.8. ábra

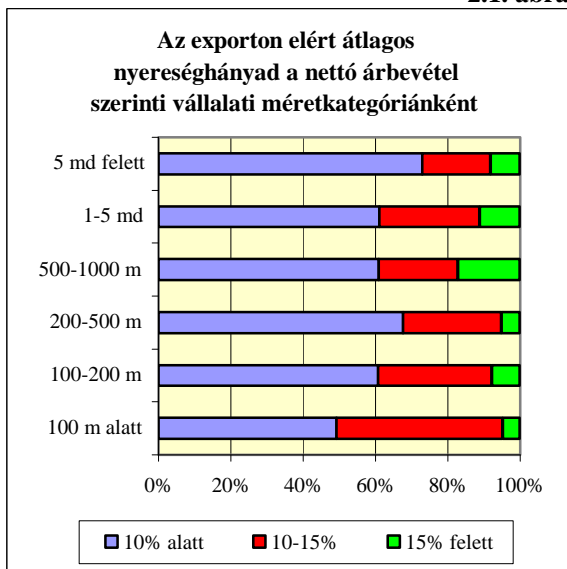
1.9. ábra

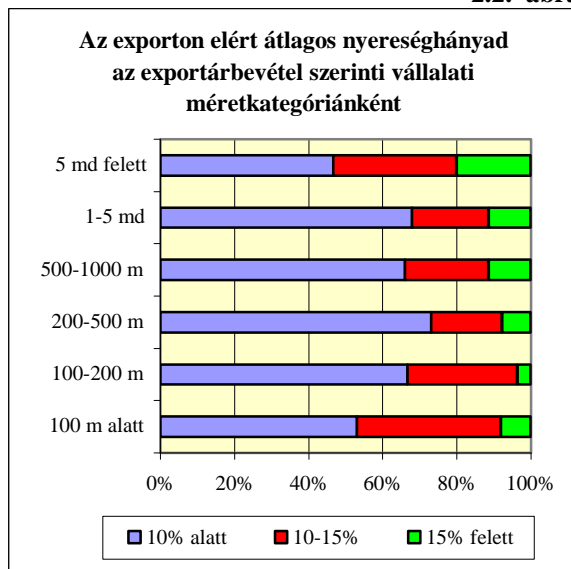
1.10. ábra

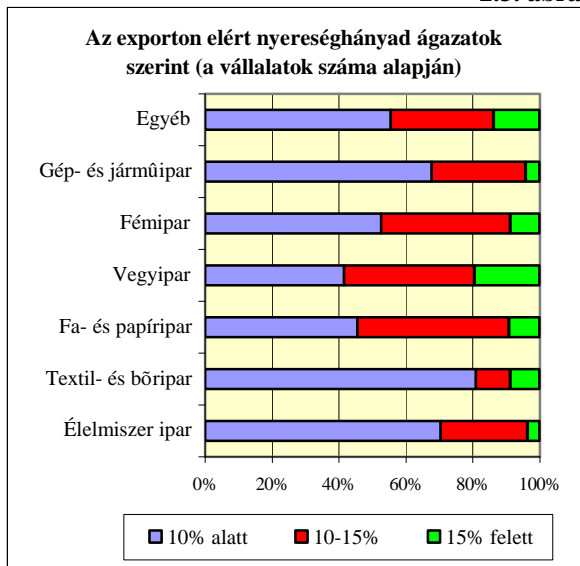
2.1. ábra

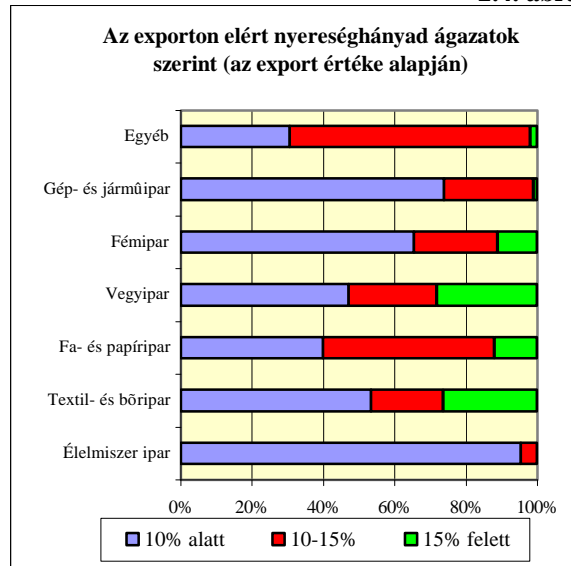
2.2. ábra

2.3. ábra

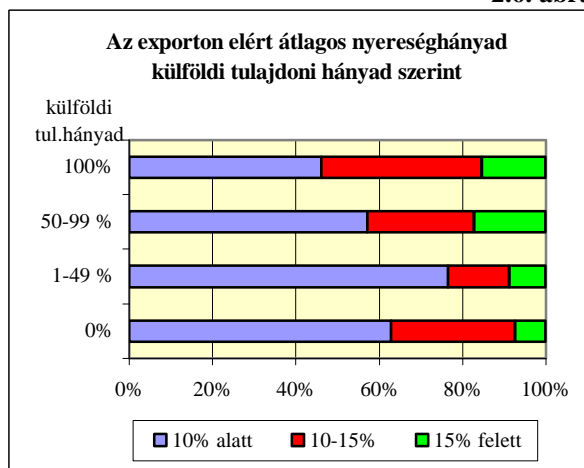
2.4. ábra

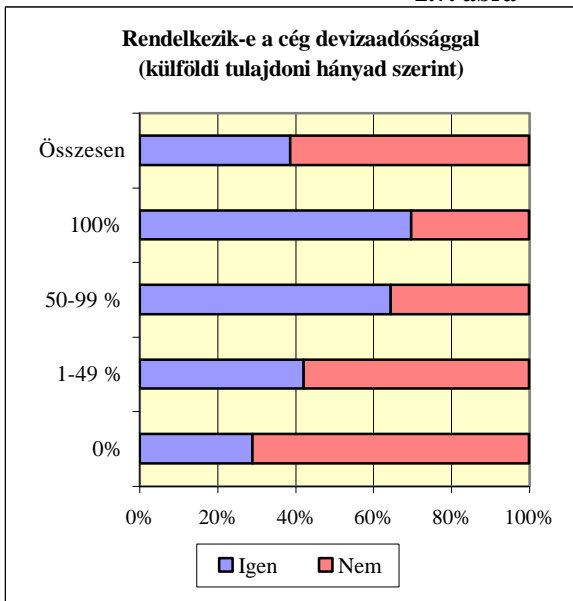
2.5. ábra

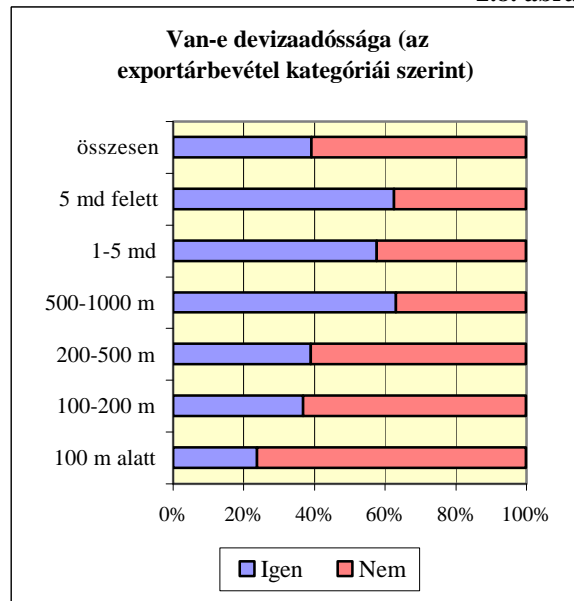
2.6. ábra

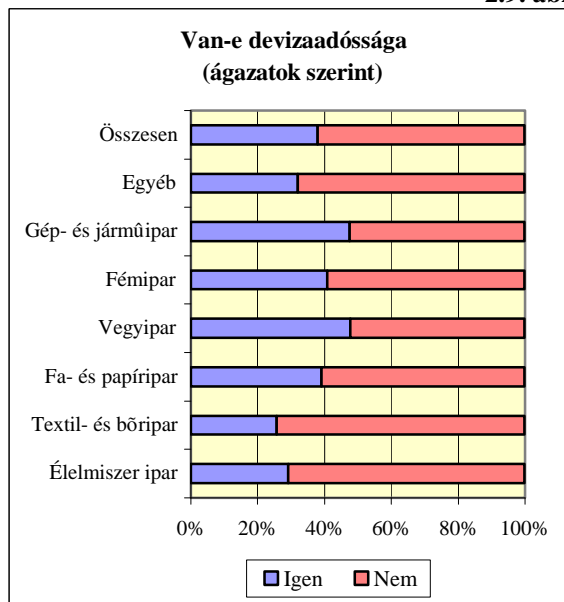
2.7. ábra

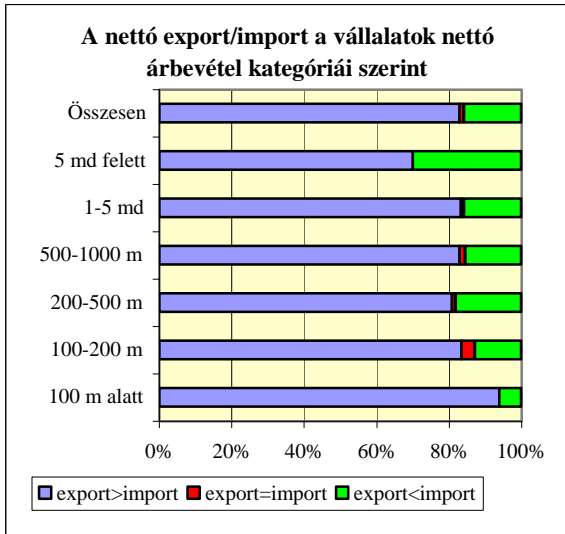
2.8. ábra

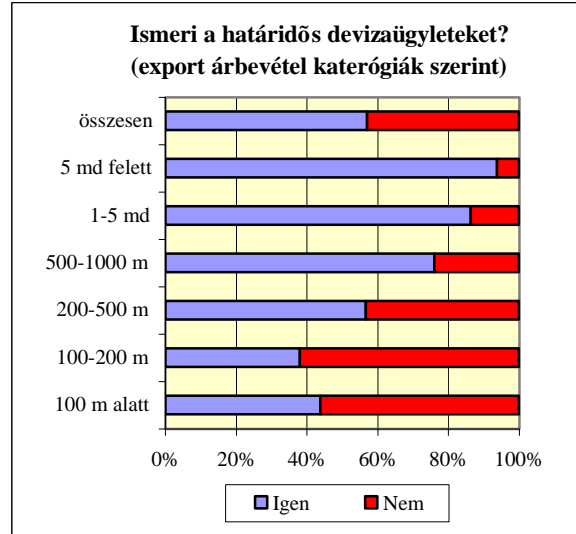
2.9. ábra

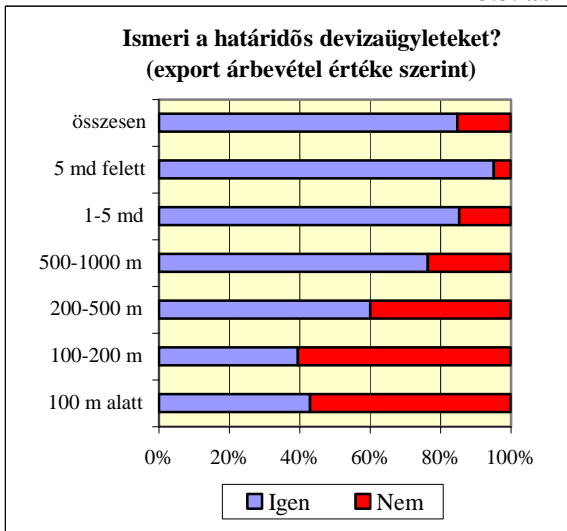
3.1. ábra

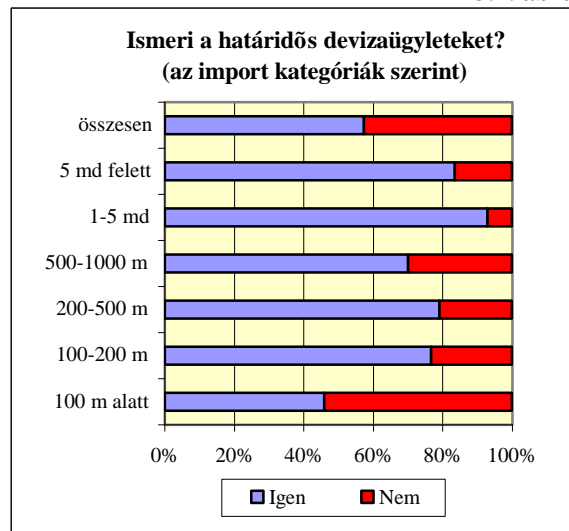
3.2. ábra

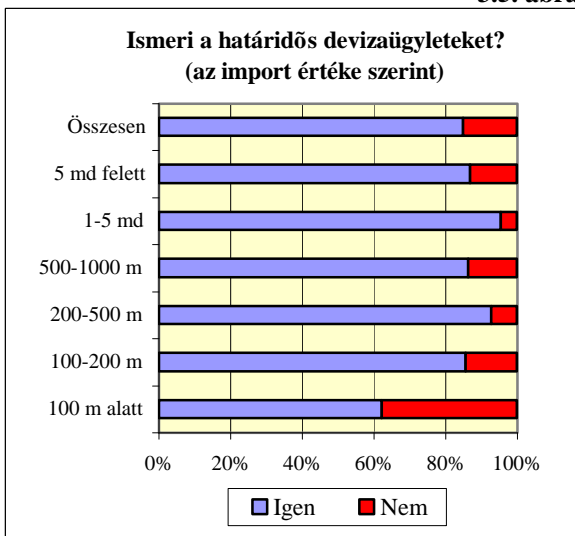
3.3. ábra

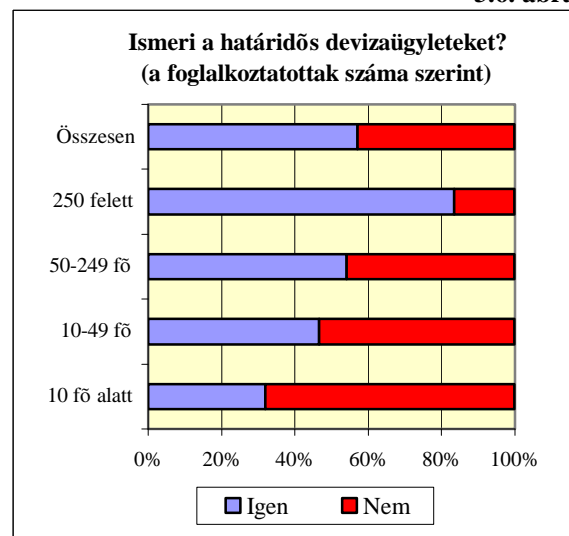
3.4. ábra

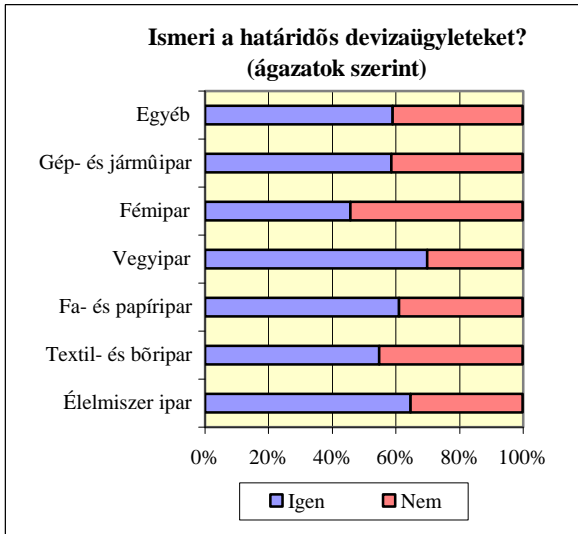
3.5. ábra

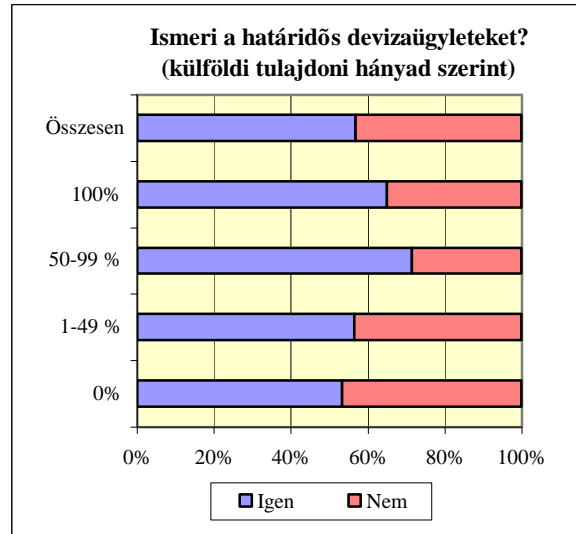
3.6. ábra

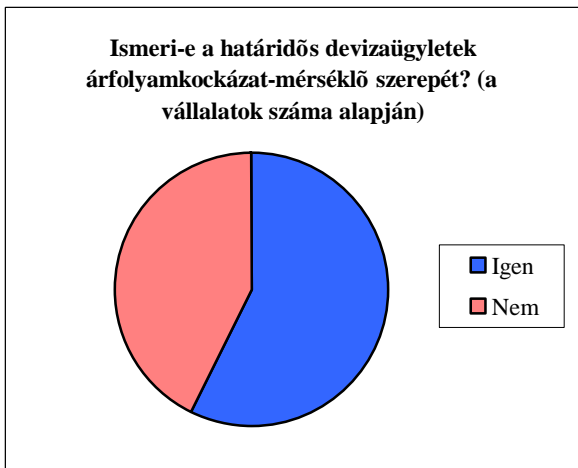
3.7. ábra

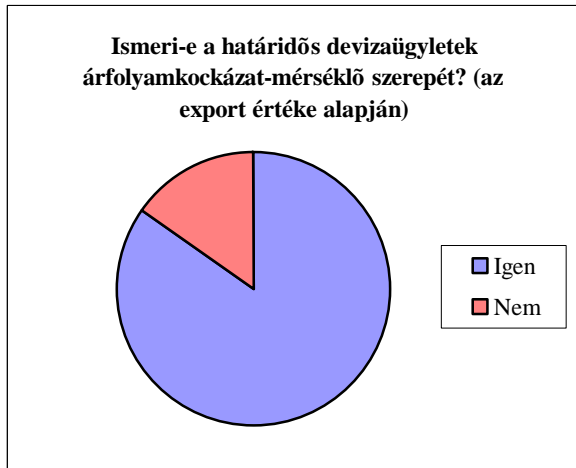
3.8. ábra

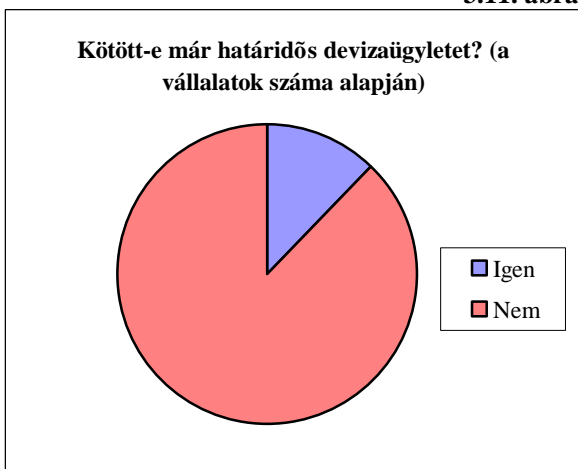
3.9. ábra

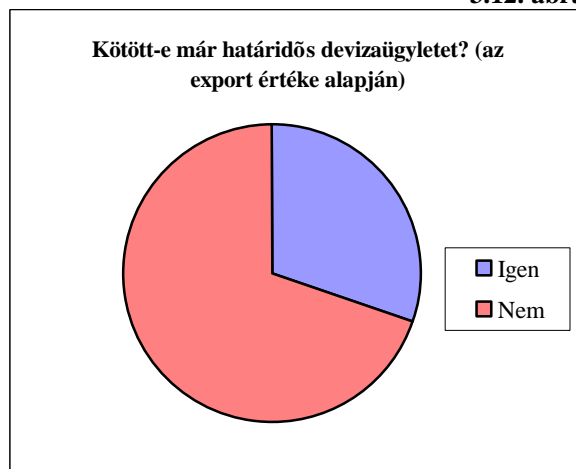
3.10. ábra

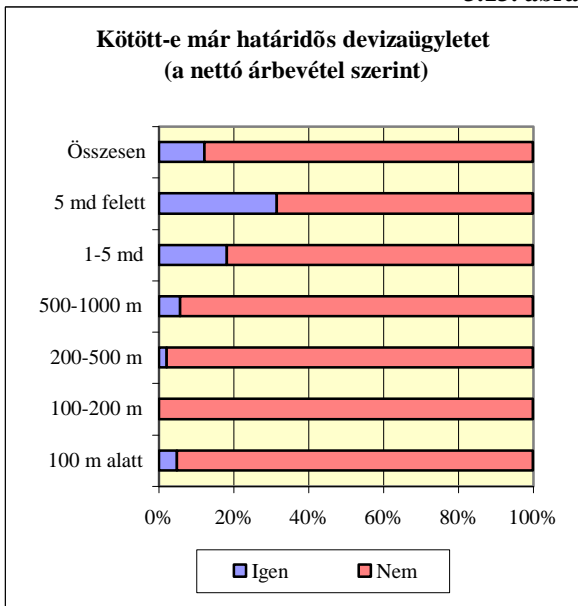
3.11. ábra

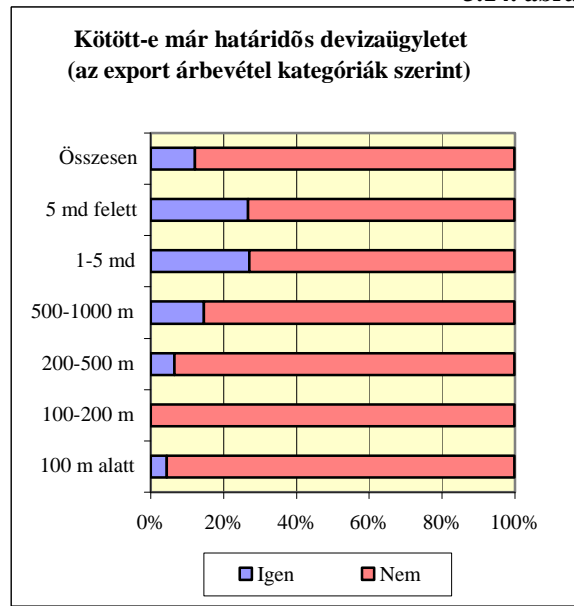
3.12. ábra

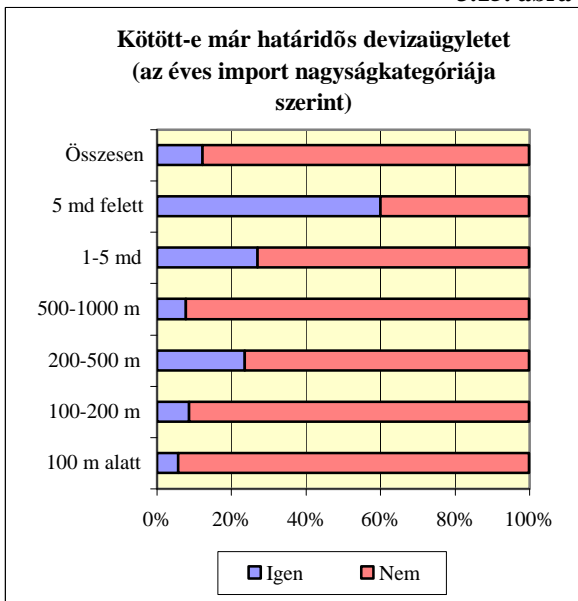
3.13. ábra

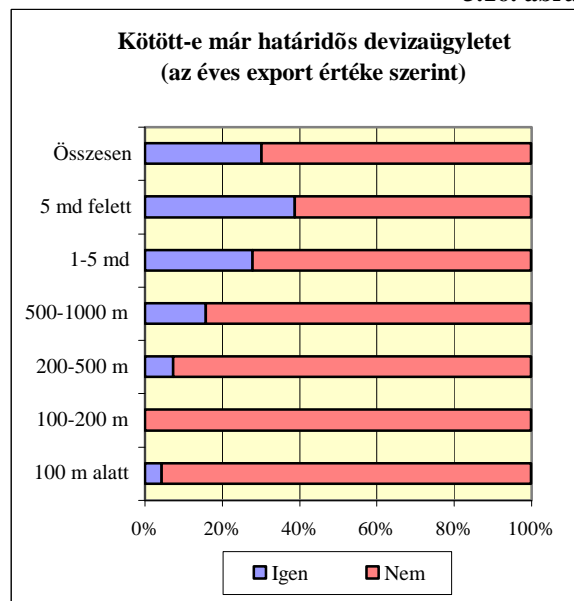
3.14. ábra

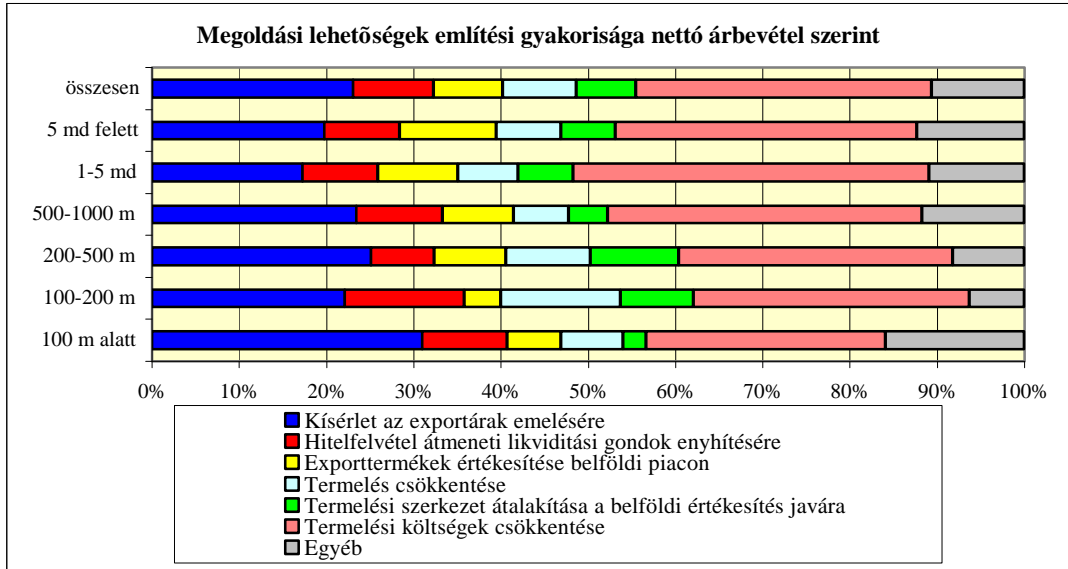
3.15. ábra

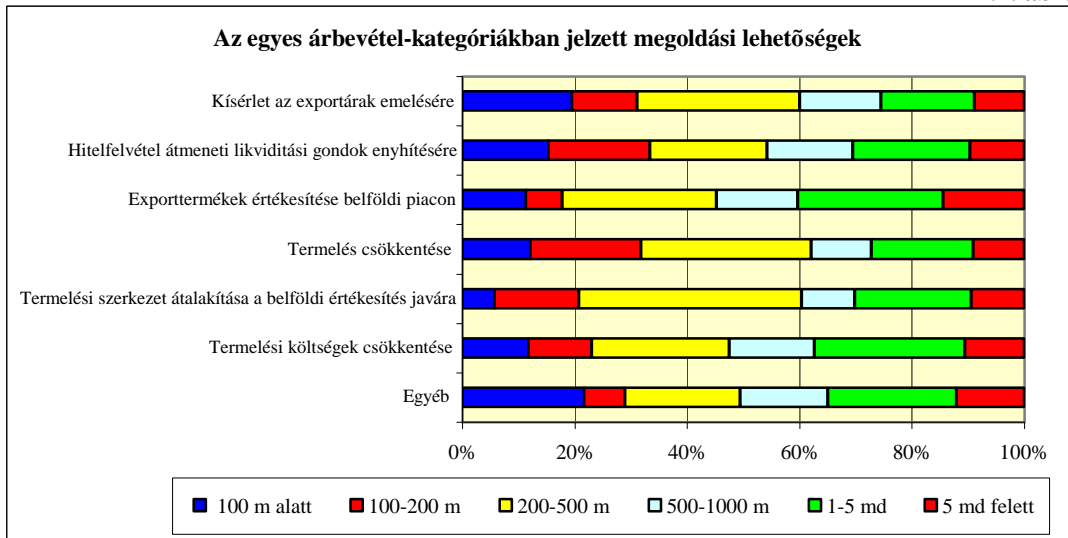
3.16. ábra

4.1. ábra

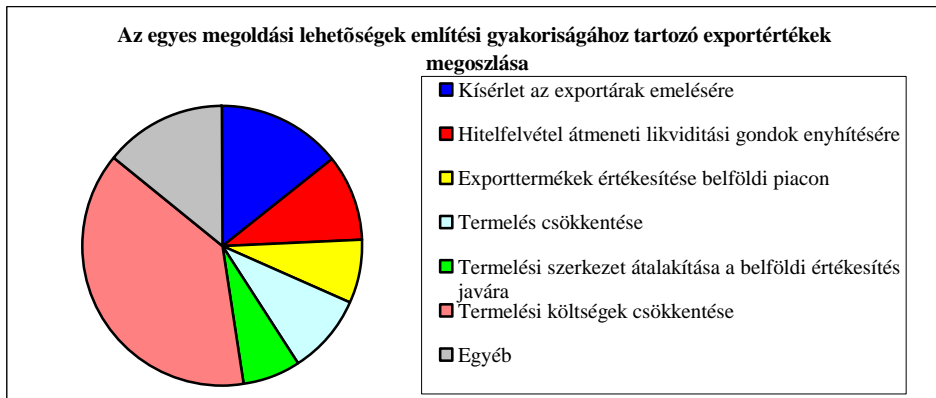
4.2. ábra

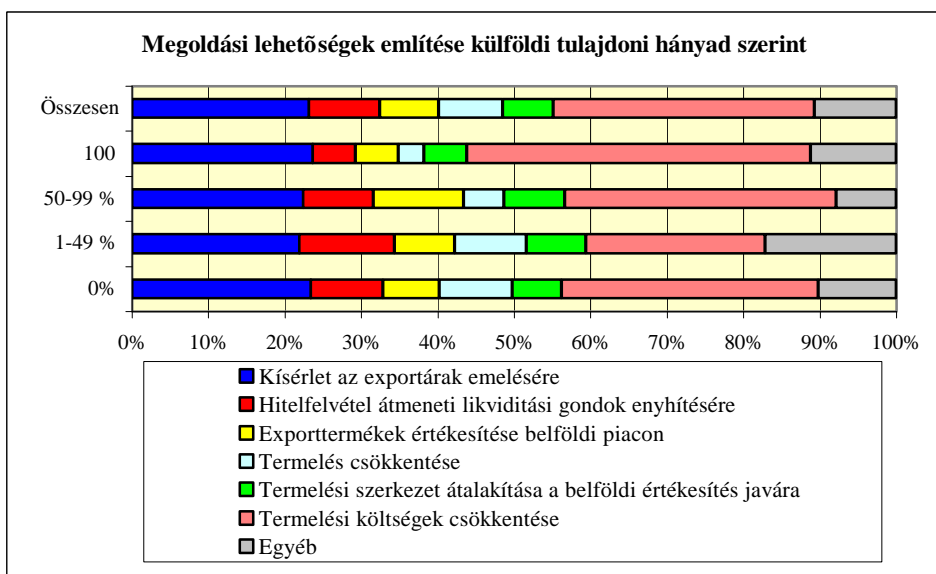
4.3. ábra

4.4. ábra

4.5. ábra

4.6. ábra

